

KARSZT ÉS BARLANG

KIADJA:

A MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ BIZOTTSÁG
BUDAPEST, 1964. I. FÉLÉV

Dr. Darvas István

Adalékok az Aggteleki (Baradla) barlang bejárása és feltérképezése történetéhez, irodalmához és bibliográfiájához

E barlangunk irodalma kétségtelenül igen gazdag. Ennek tudatában sem ítélnénk felesleges óvatosságnak egyik mai szakírója azon megállapítását, hogy megismerésének, s múltjának kérdései még ma sem tekinthetők lezártak.¹

Hasonló tapasztalatokat szereztem ezen a szakterületen mint általános történész és bibliográfus magam is még 1956-ban, amikor a Hadtörténelmi Intézettel kötött szerződés alapján megírtam, „Kutuzov Hadai Magyarországon 1805–1806 telén” című nagyobb méretű hadtörténelmi munkámat, s az ennek kapcsán folytatott tudományos kutatásaimnak mintegy a mellékhatásaként, a forrásanyagomat feltáró „Szemelvények a hazai s külföldi történetírókból” c. II. fejezetben F. N. Glinka orosz író 1815-ben Moszkvában kiadásra került „Pizma rusz kago oficera stb.” c. művének egy külföldi könyvtárból hivatalosan rendelkezésemre bocsátott egykorú példányából közreműködésem mellett lefordítottuk itt a munka I. kötete 103–170. oldalán olvasható fejezeteket, ahol a tehetséges író a leglelkesebb szavakban számol be az austerlitz csata után hazánkon át hazafelé vonuló orosz hadak soraiban, mint zászlós (praporcsik) szerzett tapasztalatairól, s közben az egyik hosszabb fejezetben a bejárt „akteleki” barlang költői leírását is nyújtja. Ez volt Glinka magyarországi útja leírásának nálunk a legelső ismertetése, s ehhez tudományos kiugró élményként ugyancsak mint első, csatolhattam a barlang Raisz-féle kettős feltérképezésének nálunk eddig nem ismert, Glinka orosznyelvű kísérő szövegével ellátott változatát is.

Utóbb, közelebbről a „Borsodi Szemle” 1960. évi 5. számának 405–410. oldalán közölt, „Egykorú orosz ismertetés az aggteleki barlangról” című tanulmányom során részletesebben is szóltam a feltérképezésnek erről a Glinka-féle változatáról, s azt itt újból is bemutatam a hazai nagyközönségnek.

A fent leírt két alkalommal mélyebben s részleteiben is áttanulmányozva ezen barlangunk irodalmát, az a vélemény alakult ki bennem, hogy főleg a XVIII. századnak utolsó, illetve a XIX. századnak első évtizedeire eső irodalomban található bővebben homályban maradt kérdések a Baradla múltját illetően, a nagyjában feltárt forrásanyag sincs még kellő mértékben kiértékelve, s nem utolsó sorban mutathatók most itt rá arra is, hogy a barlang irodalmának „első teljes” bibliografiai gyűjteménye még több tekintetben alapos kiegészítésre szorul.²

Ezek az elgondolások vezetnek tehát engem, amikor az alábbiakban néhány adalékkal kívánok szolgálni a címben jelzett szűkebb tárgykörben, bár ugyanakkor jól tudom, hogy a kutatás alá vett több kérdésnek nem sikerült a végére is jutnom. Mégis elótárom elért eredményeimet, mert úgy vélem, hogy ezek új irányba terelhetik a figyelmet, útmutatást, sőt biztató támpontot is fognak mások számára nyújtani a további kutatásokhoz, s így végeredményben az irodalom úgy anyagában, mint kiértékeléseiben feltétlenül gazdagodni fog.

¹ Lásd Dr. Jakucs László: Aggtelek és környéke. II. átdolg. és bőv. kiadás. Budapest, 1961., 79. és 88. old.

² Lásd Dr. Jakucs i. m. 138. oldalának lapalji jegyzetét.

I. Nyomozás egy Raisz előtti feltérképezés után.

Megállapításom szerint az irodalomban eddig alig figyelt fel valaki is komolyabban arra a név és időpont megadásával pedig elég határozottsággal elhangzott adatra, amely szerint Raisz előtt nem kevesebb mint hét évvel más is eljutott már e barlang feltérképezésére körülbelül odáig, mint ő, sőt az így bejárt részt fel is térképezte. Ugyanis Vályi András pesti egy. tanár és topografus „Magyar Országnak leírása” I–III. köt. Buda, 1796–1799. években kiadásra került lexikális munkája I. köt. 19–20. oldalán „Agtelek”, s majd „Agteleki barlang” vezérszavak alá vett ismertetéseiben egyebek között ezt mondja: „Néhány esztendőkel ez előtt küldettek ide a Londoni természetet vizsgáló Társaságnak két tagjai a hazánkbeli természeti ritkaságoknak fejtegetése végett, akik ámbár harmad napig valának a barlangban, de sem végét nem lelék, sem pedig ki nem mehetének belőle vezetőknél segedelme nélkül. *Egy Hazánkbeli Nemes Farkas N. Úr ellenben, azt egészen bejárván, szerentsésen felfedezte 1794*”. (Kiemelés tőlem. Dr. D. I.)

Vályinak erre a nagyon érdekes adatára az idő során többen is rámutattak ugyan, de anélkül, hogy azt további kutatások tárgyává tették volna. Ilyen utalást találhatunk már Bartholomaeides Lászlónak Gömör megye történeti, földrajzi és statisztikai adatait feltáró s kiértékelő, Lőcsén 1805, illetve 1806–1808-ban kiadásra került, s latin nyelvű ismert munkája 492–493. oldalán olvasható ezen, általában magyarra fordított soraiban: „A gömöriek semmit sem tudnak bizonyos két angliusnak e barlangban jártáról, de annál inkább emlékeznek Townson magyarországi látogatására, s ismerik erről szóló munkáját is. Az előbbieket ittjártáról szóló előadás valószínűtlen is, s inkább üres kérdésnek mondhatjuk, mert nem sikerült nekik e földalatti helyiségekbe behatolniuk. Sokkal komolyabban veendő adat a barlangnak az a bejárása, amelyet Vályi professzor magyar földrajzi lexikonjában bizonyos nemes Farkassal kapcsolatban említ. Én meg is próbáltam, hogy megismerhessem őt, s munkáját felhasználhassam itt, de nem sikerült e célot elérnem”. Vályinak ezt az adatát idézi azután a barlang irodalmában eddig tudtommal nem is említett Hübner–Sperl–Fejér közös szerkesztésében kiadott „Mostani és régi nemzeteket, országokat stb. esmértető Lexikon is (I. köt. Pest, 1816., 60. old.), majd Vass Imre is közismert műve 8. oldalán, mondván, hogy „a Baradla második, bizonyosabb leírása az, melyet Vályi hazai nemes Farkasnak tulajdonít, de ez előttem ismeretlen”, s végül már csak utal Vassnak e szavaira Dr. Jakucs „A fagyúfáklyás expedíció” című legújabb munkája (Budapest, 1962.) 44. oldalán.

A felsorolt hivatkozások ismétlődése felkeltette bennem még 1961-ben az érdeklődést a probléma iránt, s rendszeres tudományos kutatást indítottam el a kérdésben. Több irányú eredménytelen puhatolódzás után, végül is a Görög Demeter és Kerekes Sámuel szerkesztésében és kiadásában Bécsben az 1792–1803. évek során megjelent „Magyar Hírmondó”-nak 1801. nov. 17. számában az alábbi közleményre bukkantam:

„Pestről, szept. 30-án. A minapában némely magános s mások Familiáját illető hiteles írásoknak kikeresése s kijegyzése végett elmentem Egerbe, a nemes káptalanba. Szállásom volt F. I. Úrnál, aki odahaza nem lévén, akkor is a hegyek üregeinek vizsgálásában járt. Dolgomat végezvén s vissza sietvén, midőn pakolni való papírost kérnék, olly csomó írást hoztak be nekem, mellyet meg-tekintvén s látván, hogy nevezetes dolgokat foglal magában, mondám: e' nem kihányó írás, de nekem azt felelék, e' nem kell, ez is azok közül való, mellyeket az Urunk felindulásában a többivel meg-akart égetni s ki maradt. Ezen csomó írásnak a' hátára e' volt írva: „Ha a' ki biztatott, már most be nem veszi Munkámat, bús szívvel kezem tűzre teszi”. A' más nagy darabnak elein e' — „Kapkodjanak mások idegen Nemzetből holmit, s fordítsanak Francból és Németből, minthogy eredeti dolgokat talállok Hazámban, Hazámtól azért el nem állok!”

„Ezen írásokban igen nevezetes az, a mit 1794-ik esztendőben nemes Gömör Vármegyében, az Agtelek mellett kezdődő Baradlában a nagy barlangban felfedezett s feltalált F. I. Úr, az Angliusok lineáján s végső Jegyzéseiken túl, még mintegy ezer ölnyire. Ezen dologról T. Vályi András Úr könyvének 20-ik lapján emlékezik meg rövideden, de a mi ott nints, ebben ki van téve valóban, mi találtatott fel és nagy véteknél tartanám azért a Hazám fiainak tudósításokra ki nem adni, mint tellyes tehetségemet annak le-rajzoltatására s ki nyomtatására akarom feláldozni, ámbár aligha némely jegyzéseknek még most a nagy rostában nem kell maradni. Minthogy pedig valami történetből más is ki nyerhette ezt az írást, hogy többen egyre ne költsünk: kérettetnek a Hazafiak, hogy ha kinél találatna ez Baradla munka, ne terheltesen magát jelenteni a M. Hírmondó É. Íróinál, mellyet kérek s elvárok a jövő József napig, a meddig az én nevem is a Hírmondó Érd. Írói barátságos eltitoklásában fog maradni”.

E feltűnő nyomon továbbhaladva, ugyanezen újságnak 1802. máj. 7. számában az ügy alábbi folytatására bukkantam:

„Jelentés Pestről. Ápr. 20-án. Emlékeztetem az érdekes Publicumot arra, a' mit a' múlt esztendőben a' Magyar Hírmondó által jelentettem, hogy F. J. (Itt tehát már F. I. helyett F. J. van! Dr. D. I.) Úrnak a' baradlai munkája miképpen került kezemhez, és hogy a' kinél találatnék ezen jeles munka, magát jelentené József napig. Egy érdekes Hazánkfia, — ennek is még a' neve hallgatás marad —, jelentette magát' s kimutatta azon jó munkát sokkal tökéletesebben, mint én nálam van, ezt a feltaláló F. J. Úrnak leánya által szerzette meg' s mihelyt a Felsőségnek engedelmét, mellyért esedezni fog, megnyeri arra, azonnal ki fogja nyomatni”.

Végül találtam még ugyanezen újságnak az 1801. és 1802. évi egyes számaihoz mellékelve, egy több oldalra terjedő, egri keltezéssel és Farkas János névalírással ellátott „Alázatos jelentés”-be foglalt ismertető leírást, és pedig az épített szándékozók részére, a „Visnyai közsindely”-nek elnevezett tetőfedő palapok ajánlásával.³ E lapoknak kiváló minőségét,

mint Farkas előadja, egy nálunk járt „Anglius nagy Mester” is tanúsította, miként „Két külső Országból ide került Mester is”, s ezekkel a lapokkal fedtek már épületeket úgy Budán a „Királyi Kertben”, mint mindenfelé Heves megyében, így Egerben és az egri püspökség sokféle építkezései során is.

A fentiekre támaszkodva most már elsősorban Egerben nyomoztam utána Farkas közelebbi adatainak s itt Dr. Soós Imrétől az állami levéltár vezetőjétől (e helyről is megismételt köszönetem mellett) az alábbiakat tudhattam meg.

A levéltári XVIII–XIX. századbeli iratokban szerepel bizonyos Farkas János egri püspöki építészeti gondnok (aedilis scriba). Nem volt nemes, illetve édesatyja Wolf János vaskereskedő a XVIII. század közepén vándorolt be Egerbe, s itt a gazdag polgárcsaládokkal került rokoni kapcsolatba. Fia, ugyancsak János, már magyarosan Farkasnak nevezte magát. 1780. körül Eger főbírája, — későbbi szóval polgármestere —, volt. 1784. táján megvált a főbíró-ságtól s Esterházy Károly püspök-földesúr építkezései anyagraktárának a vezetője lett. E minőségében nemcsak az uradalom területén, de szerte a Bükkben, Gömörben s másutt is, püspöke megbízásából különféle építkezési anyagok, mint pala, mészkő, szén, márvány, gipsz stb. után kutatott s ezen, egyben természetkutató célzatú utazásairól, főleg pedig a püspöki építkezések állásáról az 1784–1796. évek során rendszeres írásbeli jelentéseket adott. Farkas utóbb önállósította magát, így bányavállalkozásokba fogott s 1803–1808. között a dédestapolcsányi (Borsod m.) vashámornak, majd a parádi (Heves m.) timsógyárnak is egyik főreiszvénnyese lett. Ez utóbbi gyárnak 1808-ban elkövetkezett bukása után további adatok nem állnak róla egyelőre rendelkezésre. Mindezenre rámutathatok még Farkasnak irodalmi téren is mutatkozott szereplésére, amiről Szinnyeinél találtam a munka III. kötete 172–173. oldalán azt az adatot, hogy fennmaradt tőle egy Egerben készült, 1780-ból való kézíratos mű, amely a Pázmány-ház történetét tartalmazza s a Széchenyi-könyvtár kéziratában Quart. Hung. 100. jelzet alatt található.

A fent feltárt adatok alapján az a véleményem, hogy nemes Farkas János, illetve Farkas (Wolf) János egri lakos egy s ugyanazon személy volt. Ezt a megállapításomat alátámasztotta azután Dr. Bendefy Lászlónak a „Karszt- és Barlangkutatói Tájékoztató” 1962. évi IV. sz.-ában megjelent azon bejelentése, hogy a Széchenyi-könyvtár térképészeti osztályán felhívták a figyelmét a barlangnak egy ott őrzött régi feltérképezésére, amely 1794-ből való, tehát jóval korábbi, mint az eddig legrégebbnek hitt Raisz-féle kettős feltérképezés. Dr. Bendefy utóbb közelebbi ismertetést adott a „Karszt és Barlang” 1962. évi I. félévi számában, majd újból a „Földrajzi Értesítő” 1963. évi I. füzetében is a térképről s azt a rajta olvasható szöveg alapján Sartory József mérnöknek tulajdonítja, emellett megemlítvén, hogy „ebben a munkában Sartorynak segítségére volt Farkas Iván és Czékus úr, vármegyei esküdt”.

A magam részéről e térkép kérdésével természetesen csak mint történész kívánok az alábbiakban foglalkozni.

A térkép a rajta levő jelzés szerint „Cópia”, amiből következik, hogy annak eredetije még egyelőre lappang, mint ahogy lappang egy másik, jobb, esetleg rosszabb kivitelű eredeti felvétele, s nem utolsó sorban az ezek alapján elkészült műszaki leírása is. Mindezeknek ismeretében válik majd csak teljes tárgyilagossággal lehetővé, hogy úgy személyi, mint műszaki tekintetben a feltérképezésnek végleges s megnyugtató kiértékelését lehessen adni.

Ami a Cópia példányán olvasható szöveget illeti, ezt Dr. Bendefy közléseivel szemben az eredeti fénykép-felvétel alapján az alábbiakban adom:

„Ideal Plan von dem in GÖMERER COMITTAT bey AGTELEK befindlichen HÖHLE (ez természetesen HÖHLE kíván lenni. Dr. D. I.) als A. welche, den 28 april 1794. abgegangen, und auf getragen durch Josef Sartory Bischöfl. Ingénieur m. p.

Nota/, in Gegenwarth der Herrn Joan v. Farkas, und Jurassors v. Czékus”.

A feltérképezés A. jelzettel a barlang alaprajzát nyújtja, alul jobb oldalon B. jelzettel pedig a bejárati sziklák rajzát s rajta feltüntetve a bejárati üreget is. Ezzel megdől az a köztudat, hogy a bejárat legrégebb képe Teleki Domokos ismert munkájának III. sz. metszete volna, mert ez csak 1796-ban került kiadásra. Teleki munkájának rajzát egyébként az irodalomban tudtommal először Dr. Dudich Endre említette meg „Az aggteleki cseppkőbarlang és környéke. Budapest, 1932.” c. műve 55. oldalán.

A „Nota” jelzet alatt foglaltakat illetően rámutatni kívánok arra, hogy ez valójában beszűrés kívánt lenni, feltétlenül utólag is került oda, s nem önkéntes pótlás benyomását nyújtja. Ezt a véleményemet alátámasztja úgy a „Magyar Hírmondó” előző idézetéből kivehető ismételt titkolódzási szándék, mint a Farkas s illetve családja részéről megnyilatkozott keserű kifakadás is.

Mindezeket egybevetve helyesnek találnám, hogy amíg a lappangó kérdések nem tisztázódtak, ezt a feltérképezést Farkas–Sartory, esetleg Sartory–Farkas névvel említsük az irodalomban, jelezni kívánván így azt, hogy a valószínűség szerint e térkép felrajzolásában, mint a bejárás, illetve feltérképezés munkájában *legalább is egyenlő érdemei* lehettek mindkettőjüknek, míg Czékus szerepe nem lehetett jelentős.

Felhívom végül a figyelmet Farkas személyével kapcsolatban arra, hogy a Nagy Iván-féle genealógia semmi támpontot sem nyújt reá nézve, Sartory mérnök rokoni kapcsolataiban pedig helyes volna megnyugtatóan tisztázni Dr. Sartori Ferenc bécsi professzorral való esetleges vonatkozásait is éppen azért, mert ez utóbbi a barlangról írott cikke, mint egyéb hazai természettudományi érdekességeink közelebbi megismerése céljából is sűrű levelezést folytatott tudós Rummy Károlyunkkal. Így feltehető, hogy szóba kerülhetett köztük a barlang 1794-ből való feltérképezésének a kérdése is.

² Visnyó község Borsod megyében fekszik.

1. ábra.

Lett legyen bárkinek, vagy bárkiknek az érdeme ez a feltérképezés, kétségtelen tény, hogy ez az ismert legrégebb felvétele immár a barlangnak, s ennek a megnyugtató tudatában is remélhető, hogy a még hiányzó adatokat a további kutatások előbb vagy utóbb fel fogják deríteni.

II. Homályok a Raisz-féle feltárás, feltérképezés, s ismertetés publikációja körül.

Mondhatni általános bizonytalanság uralkodik az irodalomban arra a kérdésre nézve, mikor járta be Raisz először a barlangot, mikor térképezte azt fel, mikor készültek el a metszetek, mikor írta meg az ezekkel kapcsolatos ismertető tanulmányát, s végül mikor és hol került mindez publikációra?⁴

A zavar némileg érthető, s talán azzal lehet magyarázni, hogy a bejárás, s illetve a munkálatok kezdete (1801. júl. 6. és a következő egész hét) a feltérképezés rézbemetszés (1802), ezzel párhuzamosan az ismertető tanulmány megírása (1802. szept. 1.), s az együttes publikáció (1807) dátumai között egy további, nem kellő figyelemre méltított adat valahogy elcsúszott az irodalmi kiértékelésekben.

Ez irányú kutatásaim során meglepetéssel kellett tapasztalnom, hogy Raisz munkásságának mindezen közelebbi körülményeire nézve éppen Bartholomaei-

des Lászlótól fogok feltűnő felvilágosításokat kapni. Ezek kiértékelésénél viszont zavarólag hatott az, hogy munkájának könyvtárainkban található egyes példányain kiadási évként hol 1805—1808., hol 1806—1808. évkör szerepel. Érthetetlen, s egyelőre teljesen megnyugtatólag meg sem magyarázható az is, hogy bár a címlap hangsúlyozása szerint a szerző munkájához egy táblán s együttesen a megye s a barlang térképét mellékeli,⁵ viszont egyes példányokhoz nem ezt a saját feltérképezését találjuk csatolva, hanem Raisznak egy Bécsemben 1802-ben metszett másik megyetérképét is. Ezt az összecserélgetését mindkettőjük térképeinek bizonyos megegyezés látszik igazolni, mint ahogy munkájukban mindketten mély hálájukat fejezik ki a megye főispánjának Prónay Gábornak a támogatásáért.

Vegyük ezek után sorba Bartholomaeidesnek Raisz munkásságára vonatkozó egyes megállapításait. (1. ábra.)

⁴ Talán elég, ha idevonatkozólag „Jakucs László: A fagyüfáklyás expedíció c. legújabb műve (Budapest, 1962.) 145. oldalán található 11. jegyzetének azon szavait idézem, amelyek szerint „a Raisz-féle leírás és térkép, egyes források utalása szerint már 1802-ben megjelent, ennek azonban nem tudunk nyomára bukanni”.

⁵ „Cum Tabella, Faciem Regionis et Delineationem Cavernarum ad Agletelem exhibente. Prostat apud Auctorem”.

Bartholomaeides felvétele

A munka bevezető fejezetében (I–VIII. old.) részletes ismertetést kapunk a megye története, feltérképezése stb. eddigi irodalmáról, s itt Korabinszky és Vályi után, a 13. pontban (III. old.) az alábbi feltűnő megjegyzést olvashatjuk: „Nem tudom, helyesen járok-e el, amikor a megye ismertetése során az arányosítási perek alkalmából egybegyűjtött adatokat én is felhasználom. Annál több joggal mellékelem azonban munkámhoz Raisz Keresztély megyei földmérőnek az agteleki barlangokról készített s Bécsben 1802-ben kiadott leírását s térképét”.⁶

E sorok, úgy vélem, arra kívánnak utalni, hogy Bartholomaeides Raisz kettős feltérképezése szabad felhasználásához teljes jogot érez, amiről az eddigi irodalomban, tudtommal, sehhol sem találunk említést.

Szó esik Raiszról a munka 88–89. oldalán is. A szerző itt felsorolja a megye eddigi feltérképezéseit, s ezek között az 5–6. pontban megemlíti Raisznak a főispán „magánhasználatára” Bécsben rézbe metszett s kiadott Görög-féle térképét, és ugyanezen 1802. évi kiadását is, mely utóbbit Bartholomaeides a munkájához, mint már említettem, mellékelte is.

A mű II. főrészében alfabetikus sorrendben kapjuk a megye minden helységének, tájának, hegláncának, s így barlangjainak is a részletes ismertetését. A Baradlónak nem kevesebb, mint 18 oldal jutott (491–599.).

A barlang bejárásának múltjáról Korabinszky alapján esik szó, mint legelsőt a kétrendbeli angol látogatást említi, sőt Schedius fordításában 3 oldalt idéz Townsonból. Ezek után harmadiknak, mint már említettem, Farkas kerül sorra, s majd negyediknek arról a leírásról szól, amely Bécsben, Görög és társai költségén s metszőinek művészetével 1802-ben, két táblában készült, tehát éppen abban az időben, amikor a szerző ezt a munkáját írta”.⁷

„Feltételezhető — olvassuk itt a továbbiakban, — hogy a barlangok méreteit is feltűntető Raisz-féle térkép, mint a főispán támogatása alapján felvállalt munka, éppen a szerző céljaira készült. Viszont Raisznak azon megfigyelései, amelyeket ezen pártfogója kívánságára s költségére fektetett le, a szerző elleneseinek közbelépése révén s mielőtt ő azokat a jogos célra felhasználhatta volna, család módon

⁶ „An descriptionem territorium, occasione litium, quae Processus Proportionales vocant, factas, in progressu Operis indicandas, huc referre debeam, ambigo. Descriptionem tamen et Delineationem Cavernarum Agtelkensium (sic, Dr. D. I.) opera provincialis Geodetae Christiani Reisz (sic, Dr. D. I.) an. 1802. Viennae editam jure optimo isthic posuerim”.

⁷ Szerintem ez a megjegyzés azt kívánja mondani, hogy bár a szerző munkájának bevezető sorait 1808. kelettel látta el, így csak 1808-ban, de esetleg 1809-ben került publikációra, viszont a munkán ő már 1802-ben dolgozott. Ez is valószínűsítheti tehát azt, hogy Bartholomaeides Raisz-szal közelebbi szerzői kapcsolatban állott.

idegen kézre jutottak azon közmondás szerint, hogy: „ti így nem a magatok számára készítettétek a mézet”. Mindezt pedig azért tartotta itt szükségesnek most már megemlíteni, hogy amikor munkájának olvasói majd hasonlóságot találnak a barlang ama leírása s az övé között, tudhassák, hogy azt valójában kinek tulajdonítsák”.⁸

A lapalji jegyzetben itt még az alábbiakat is olvashatjuk:

„A barlangoknak ez a felmérése s feltérképezése 1801. júl. 6. s az ezt követő napokban történt. A jelen munka szerzője előzőleg emlékiratban kérte pártfogójától, hogy számára a megyei mérnöknek e munkája s előszava is kiadassék s azokat meg is tarthassa. Így érthető lesz, hogy viszont ő a saját megfigyeléseit minő gonddal öntötte szavakba. Munkája tehát egy oly valakinek a közreműködése mellett készült, aki otthonos a matematikai tudományokban, igen jól ismeri e barlangokat, ezeket már többször bejárta, köztük az aggteleki vidéket is, s azt szintén feltérképezte. Ezek után történt, hogy most már a szerző maga is és pedig júl. 10-én s az ezt követő napokon jelen volt Raisz felvételeinél, s vele együtt, mint a saját fia s annak két társa kíséretében is, járta be a barlangokat”.⁹

Eltekintve végül attól, hogy Bartholomaeides a továbbiakban ismételen is említést tesz arról, hogy úgy az aggteleki, mint a büdöstői barlangokba Raiszsal együtt szállt le 1801. júl. 10-én, s azt ezt követő napokon (523—525. old.), arra a megjegyzésére is fel kell figyelniünk, hogy akik ezt a vidéket különben is ismerik, jól tudják, hogy a Baradlában több barlang van, mint ahogy azokat a munkájához csatolt térképe alsó részén külön is feltüntette.¹⁰

Véleményem szerint határozottan megállapítható hasonlóságok vannak Raisz és Bartholomaeides felvételei között, így már a bejárat utáni elágazások mint azután az egész főjárat térségeinek a feltérképezésében. Figyelemmel kell itt lenniünk arra is, hogy Bartholomaeidesnek feltérképezéseit a laikusnak nem mondható Bredetzky Sámuel, bírálván ennek már 1779-ben kiadott „Memorabilia provinciae Csetnek” c. munkáját, komoly értékűeknek tartotta, amelyek kitartó szorgalmáról s természetes térképezési képességéről tanúskodnak”,¹¹ ez tehát csak fokozottabban szólhat későbbi (aggteleki barlangi) felvételére vonatkozólag, s így annál érdekesebb kutatások tárgya lenne annak a kiértékelése s korabeli forrásanyagon alapuló ismertetése, miben állott tehát időbeli sorrendben is a kettőjük fent vázolt összeműködése, s illetve melyikük dolgozott műszakilag is pontosabban? (2. ábra.)

Végül felderítetlen egyelőre az a kérdés is még, hogy miért késett oly sokáig mindkettőjük ismertető leírásának a publikálása?

Ami most már Raisz kettős Baradla-térképének külön „kiadási” kérdését illeti, ezt, bár e tekintetben, mint érintettem, nagy s szinte általános a zavar, könnyebb tisztázni azért, mert nincs semmiféle kap-

csolatban ismertető tanulmányának Bredetzky 1807. évi gyűjteményében történt publikációjával.

A monarchia területének akkori legnevesebb feltérképezői, mint Lipszky, Karacs, Lichtenstern stb. között, a legmagasabb színvonalat kétségtelenül Görög Demeternek és társainak a Bécsben megszervezett s hivatalos jellege címén is támogatott H. „Wiener Industrie-Comptoir” elnevezésű vállalkozás érdekkörében előállított térképei érték el. Mint az utókor bírálata leszögezte, ezeknél jobb felvételek egy további évszázadig nem is voltak.¹² Görög nagyvonalúságát, aki nemcsak író, lelkes szerkesztő és kiadó volt, hanem utóbb udvari főnevelő is lett, nemcsak az igazolta, hogy a legtöbb vármegyében kiépítette a maga műszaki, sőt hatósági kapcsolatba hozott szervezetét, s ellenőrizte az elvégzett felmérések pontosságát, de arra is volt gondja, hogy saját rézmetsző gárdát neveljen a vállalat számára (így pl. a pozsonyi Junkert, a bécsi Benedictet stb.), s a „mappa” tervbe vett 60—80 „táblája” felölelni volt hivatott az ország s a határörvidékeken túl még Ausztria egyes területeit is. Így indult meg 1795. táján ez a munka, s a leg-erősebb évei 1801—1803-ra estek, amikor az eddig megjelent 37 tábla között, 32. sorszám alatt és Raisz felmérésében Gömör megye térképe is kiadásra került. Tudnunk kell egyébként, hogy ez a térképkivágy, amelyet az irodalom s a bibliografia „Magyar Átlás

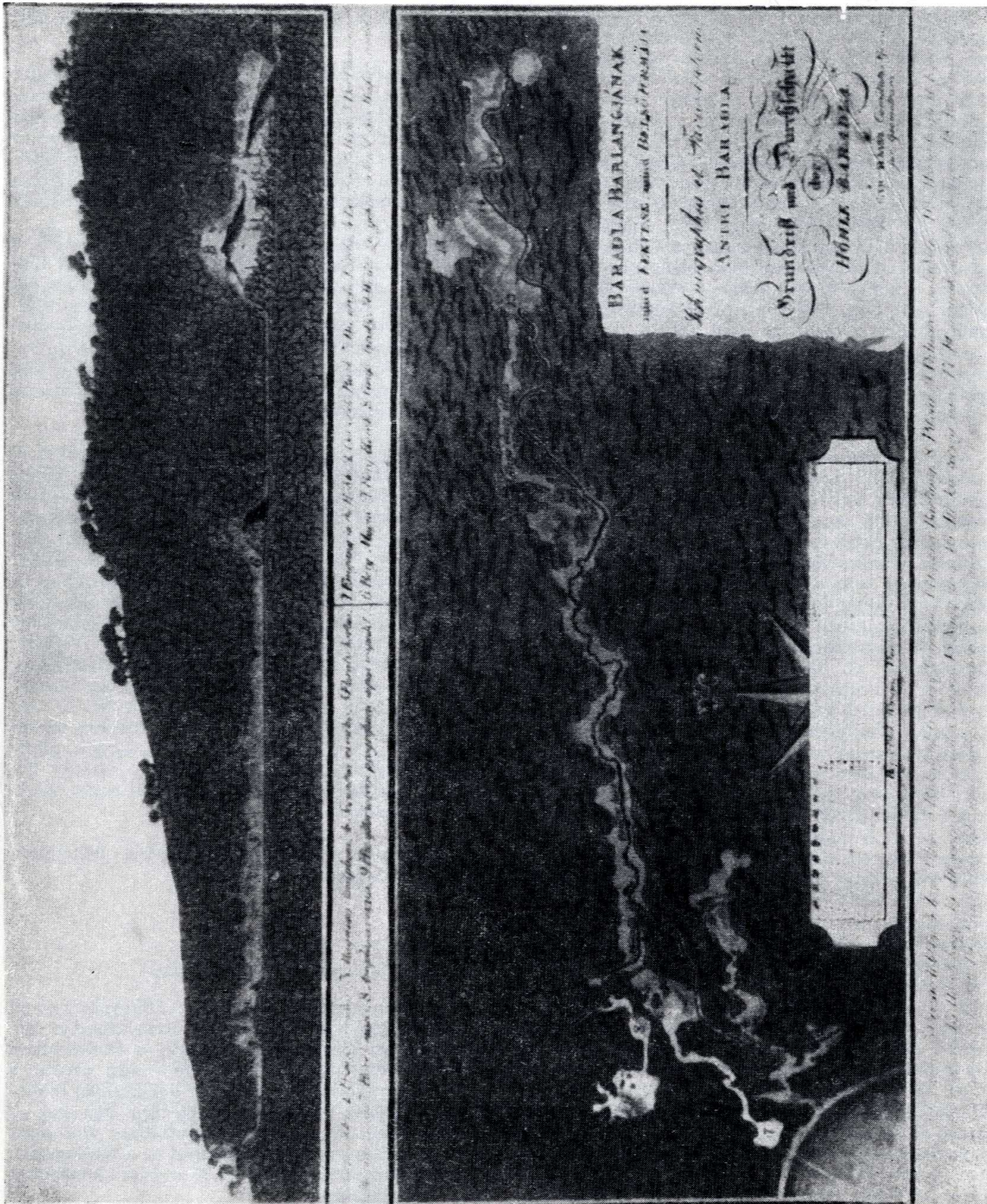
⁸ 496. old. „Quarta Baradlae descriptio illa fuerit, quae hoc quo scribimus tempore Viennae, sumtibus Johannis Geregh et Sociorum, cum calamo, tum arte sculptoris in duabus tabellis efformata an. 1802. prodiit. Originem haec, delineationi et dimensionum cavernarum, auspiciis Illustrissimi Supremi Comitis Gabrielis Prónay, opera Christiani Reisz, provincialis Geometrae, in gratiam Commentationum harum, susceptae et perfectae debent. Observationes nimirum jussu et sumtibus dicti Maecenatis, interventu autem auctoris Adversariorum horum, prisuquam iste in debitos usus convertare potuisset, juxta illud „Sic vos non vobis mellificatis apes”, alteri lucrosae evaserunt. Id propterea monendum habuimus, ut quam inter istam atque nostram, quae iam sequetur, Baradlae Descriptionem Similitudinem Lectores deprehenderint, cui tribuere debeant, norint. (b)”.

⁹ 496—497. old. „Dimensio haec et Delineatio Cavernarum anno 1801. die 6. et sequentibus mensis Julii, facta fuit, postquam auctor Commentationis praesentis, porrecto ad Maecenatem suum scripti Memoriali, operam provincialis Geometrae, pro eodem negotio, ac proemium etiam laboris ejus, implorasset, et utrumque obtinisset. Observationes ipsas singulari adcurationem factas dubitari nequit. Nam peractae sunt opera Viri, cum matheseos universae periti, tum cavernarum ipsarum, quas jam olim saepius ingressus erat, ac totius territorii Agtelkensis quod dimensus est, bene gnari. Operationibus ejus die Julii decima et sequenti, interfui, atque cavernas cum eodem, filio meo, ac duobus comitibus aliis, ingressus sum”.

¹⁰ 498. old. a lap alján: „Nos haec icone Tabellae Geographicae subnexa exprimere conabamur”.

¹¹ Lásd Bredetzky „Beyträge zur Topographie des Königreichs Ungern. Wien. 1805.” c. munkája I. köt. 156—160. old. sorokban foglaltakat, valamint Bredetzky főmunkájához mellékelt térképe felső részén olvasható: „Nova Imago inclity-Comitatus Gömör, ad exemplar anno 1790. confectum, in qu. Tabulario provinciali depositum, delineata ac recentioribus observationibus locupletata, per Ladislaum Bertholomaeides, anno 1806.”, nemkülönben az alsó térképet illető „Topo et Ichnographia Cavernarum ad Agtelek et Büdöstö”. kísérszöveget.

¹² Lásd Hajnal István: Görög Demeter az Esterházyknál. Századok 1927, 1—3. sz. Itt egyébként megemlíteni tartom szükségesnek, hogy az előzőkben idézett Borsodi Szemlében megjelent cikkemben tévesen mondtam Görögöt földmérő-mérnöknek.

2. ábra. Raisz felvétele.

az az Magyar, Horvát és Tót országok Vármegyéji, 's Szabad Kerületei és a' határ-örző Katonaság Vidéknek közönséges' s külön Tábláji, közrebocsátotta Görög. Viennae, 1802." címén ismer, éppen nem egy vagy több kötetre bontott kiadvány volt, hanem a valóságban is külön-különálló s külön-külön is publikációhoz jutott térképlapoknak a sorozata, amelyeknek esetleges bekötése céljára még külön címlap is készült. Ezen nyerte tehát 1802. kelettel az idézett cím-szöveget, mint ahogy később kiadásra került egy 1802–1811, majd 1817. kiadási éveket egybefoglalni kívánó külön címlap is. Görög 1833-ban bekövetkezett elhalálózása után jelent csak meg már tényleg bekötött formátumban s Pesten 1839-ben s utóbb talán még 1848-ban is, a térképsorozat. Megemlíteném tartom itt még, hogy az időnként kiadott, az addig publikált térképek sorozati számát s közelebbi megjelölését nyújtó külön jegyzékeknek egyikében sincs az egyébként 32/a. és 32/b. sorszámoikat kapott Raisz-féle két barlangtérkép megemlítve.

Ami most már ezeknek az egyes térképtábláknak a „publikációját”, pontosabban tehát a terjesztésének a kérdését illeti, e célra Görög mozgékony gyakorlatiasága kettős utat eszelt ki. Az egyik az volt, hogy alkalmas személyekkel megállapodott az egyes megyékben azoknak a terjesztésére, e célból megfelelő példány mennyiséget bocsátott a rendelkezésükre mintegy bizományi raktár formájában s itt az érdeklődők „20 krajtzáron darabját”, mint az említett külön címtáblát is, megvásárolhatták. Ilyen megbízottjuk volt Görögnek pl. Gömörben, csetneki lakóhelyén Raisz is. A meghirdetés, illetve megismertetés s megkedveltetés másik s áldozatos útja az volt, hogy Görög a szintén kiadásában s szerkesztésében megjelent „Bécsi Hirmondó” minden előfizetőjének ingyen megküldötte az egyes térképtáblákat, s olvasóit állandó közleményekben is tájékoztatta arról, hogy melyik vármegye térképe került már kiadásra. A lapnak 1803. évi márc. 25. és 29. számában találtam ilyen jegyzékekre, ezekben szerepel először 32/a. s 32/b. sorszám alatt, Raisz két térképe. Tekintettel most már arra, hogy az első térkép alján a rézbemetszésnek éveként 1802-t olvashatunk, a forgalombahozatal idejét 1802. év végére, illetve 1803. első hónapjaira tehetjük. Ezen megállapításom helyességét valószínűsíti Bredetzkynek ismert zsebkönyvei 1804. évi kötetében, „Uebersicht des topographischen Literatur vom Königreiche Ungern (sic! Dr. D. I.) in den Jahren 1801., 1802., 1803.” cím alatt megjelent cikke is, ahol az addig kiadásra került megyetérképek felsorolása után (a 36. oldal sorait magyarra fordítva), ezt olvashatjuk: Mindezekon kívül a közelmúltban megjelent két szép térkép és pedig a) Topographia antri Baradla. A Baradla barlang helyszínrajza és b) Topographia et facies interna antri Baradla. A Baradla barlang alaprajza és keresztmetszete, Raisz Keresztély úr felvételében. Rövidesen megkapjuk ezekhez Görög úr útján ugyancsak Raisz úrnak erről az érdekes barlangról készült részletes ismertetését is”. (3. ábra.)

Mint tudjuk, további 3 év telt el, amíg Raisznak a barlangban végzett bejárás, feltérképezési s ismertetési

munkássága a maga teljességében publikussá válhatott.

A fentiekből érthetővé válik az is, hogyan adhatta Raisz Glinkának, aki a barlangot, mint erről már szóltam, az országon át hazafelé vonuló Kutuzov-féle orosz hadsereg 1. sz. gyalogsági hadoszlopának e tájon tartott pihenőnapjai egyikén, közelebből 1805. dec. 26–28. között meglátogatta, a nála már 1802–1803. óta raktáron tartott kettős térképet ajándékba.¹³

Mindezek alapján úgy az irodalomban, mint a bibliografiában külön-külön világosan fel lehet tüntetni, hogy Raisznak a barlangról készült kettős feltérképezése, mint a táj képét nyújtó felvétele 1802. végén, esetleg 1803. elején került önálló forgalomba, illetve publikációra, míg az ezekkel kapcsolatos részletes tanulmánya Bredetzky útján 1807-ben vált ismertté, s ehhez mellékelve voltak az egyébként már 4–5 éve forgalomban levő térképek.

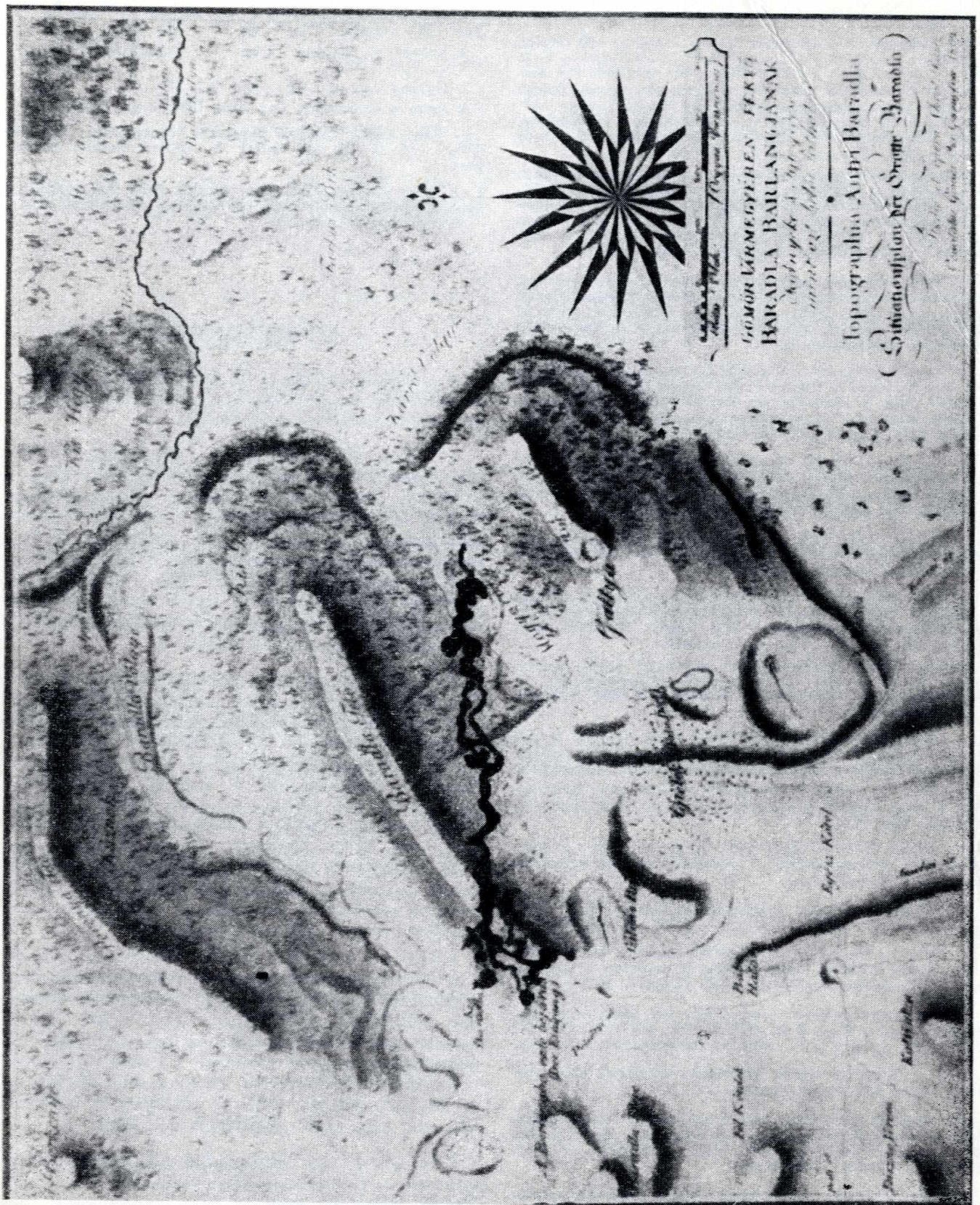
Közismert az irodalomban, hogy Raisz ismertető munkája Bredetzkynek említett 1807. évi kötete 241–295. oldalán jelent meg. Nem tud viszont az irodalom arról, hogy az bár ugyanezen lapszámozással, tehát ugyanebből a nyomásból, külön, tehát saját címlappal is kiadásra került, amint ez a Magyar Tudom. Akadémia egyik könyvtári példányából kiderül. Annál sajnálatosabb, hogy úgy az itt, mint másutt megőrzött könyvtári példányok fedőlapjáról hiányzik a barlang bejáratát ábrázoló az a „Vignetta Nr. 1.”, amelyet Raisz, mint a 265. oldalon megjegyzi, mint saját rajzát, oda tétetett, mint ahogy egy másodikat is mellékel a leírásához „Vignetta Nr. 2.” elzettel s erről szintén tett említést a 276. oldalon, mondván, hogy „ezt a rajzot pedig a 6-os számon, általa „nagy templom”-nak elnevezett terem oltárán látható, emberi kéz művészi alkotásának is beillő Mária arcról készítette”.

Úgy vélem, hogy mindkét metszet felkutatása nagyon is megérné a fáradságot.

III. Irodalmi és bibliografiai adalékok

Kutatásaim során önkéntelenül is felfigyeltem olyan rövidebb, vagy hosszabb cikkekre, ismertetésekre stb., amelyek úgy látom, nem kerültek az irodalomban kellő kiértékelésre, így nem említi meg azokat a tudomásom szerint legújabb (Dr. Jakucs-féle) bibliografiai részletes jegyzék sem, s ha igen, úgy ezek az adatok kiegészítésre, esetleg helyesbítésre szorulnak. Kis gyűjteményem felhasználásával ez a bibliografia, egy újabb adandó alkalommal, bizonyára könnyebben lesz tökéletesíthető.

¹³ Lásd idevonatkozólag már idézett tanulmányomat a „Borsodi Szemle” lapjain, illetve az időpont tekintetében az Orsz. Levéltár helytartótanácsai osztálya 1805. évi 28 970 sz. iratai között a nádornak az orosz császári hadak gyalogságának menetrendi szabályzatával kapcsolatban Haller József országos főbiztos számára adott utasításait.

3. ábra. Raisz térképe a Baradláról és környékéről.

Az egyes adatokról betűrendben számolok be az alábbiakban:

a) A Tudományos Gyűjtemény 1820. évi I. köt. 63—90. oldalán „Baradlai utazás 1818-dik Esztendőben” c. alatt megjelent leírás szerzője csak „A.B.P.” betűkkel, tehát szinte névtelenül van megadva. Az irodalom jól tudja, hogy e jelzett alatt Almási Balogh Pál orvos, a homeopátiás gyógyász első hazai terjesztője rejtőzött. Így annál nyugodtabban ragaszkodhatunk a bibliográfiai, szinte fotografikus hűség kötelező elvi szabályához, viszont, de csak e mellett, adjuk meg a szerző telejs nevét is.

Balogh cikkének egy érdekes adatára is felhívom itt a figyelmet, ti. arra, hogy a 78. oldalon, a barlang leírása során megemlíti, hogy „akármerre forduljon a vizsgáló, szám nélkül való,” különböző félé nevek tűnnek a szem elébe, különösen lehet olvasni sok helyen az 1808-ban erre keresztülment, s a barlang megnevezését is el nem mulasztó Muszka Tiszteknek nevét”.¹⁴

b) Bartholomaeides fent bővebben idézett „Incliti superioris Hungariae stb.” c. munkájának bibliográfiai felvételénél kiadási évként úgy az 1805—1808., mint az 1806—1808. évkört külön fel kell tüntetni, valamint saját feltérképezésének, mint Raisz kettős térképének a mellékleteit is.

c) Bredetzky Sámuel: „Uebersicht der topographischen Literatur vom Königreiche Ungern in den Jahren 1801, 1802, 1803.” c. cikke, mely a „Beyträge zur Topographie des Königreichs Ungern, Wien 1804.” c. gyűjteményes sorozata III. kötete 1—48. oldalán jelent meg, külön is felveendő volna.

d) Csaplovics Johann: Topographisches-statistisches Archiv des Königreichs Ungern. Wien 1821. I. köt. 14—15. és II. köt. 142. old. forrásadata szabatosan felveendő. Ugyanígy a szerzőnek „Gemälde von Ungarn. Pesth” 1829., 44—51. old. adata is.

e) Darvas István: Egykorú orosz ismertetés az aggteleki barlangról. Borsodi Szemle 1960., 5. sz. 405—410. old. Raisznak orosz szövegű változati térképével.

f) F. N. Glinka: Pisma ruszkiego oficera o Polśi, Avsztrijjszkij vladnijah, Prussziji i Francii o prodrobnüm opisaniem pohoda Rossziam protivu Francuzov, v 1805 i 1806 . . . Moszkva, 1815. I. köt. 152—165. old.: Pescsera v Akteleke.

(Glinka Fjodor Nyikolajev: Egy orosz tiszti levelei Lengyelországról, az osztrák tartományokról, Poroszországról, és Franciaországról, az oroszoknak a franciák ellen 1805—1806-ban viselt hadjárata . . .)

g) Görög (Demeter): Magyar Átlás az az Magyar, Horvát és Tót országok Vármegyéji, s Szabad Kerületei és a' határ-őrző Katonaság Vidékeinek közönséges s külön Tábláji. Viennae 1802.

Itt jelent meg először is 32/a, és 32/b sorszám alatt, Raisz tájrajzi s külön alaprajzi s keresztmetszeti kettős feltérképezése az aggteleki barlangról.

h) Hübner János — Sperl Xav. Ferenc — Fejér György: Mostani és régi nemzeteket . . . esmérhető Lexikon. Pest 1816. I. köt. 60. old. Agtelek.

i) Novotny Honoratus: Sciagraphia seu Compendiaria Hungariae. Viennae, 1798. Első Darab, A—D. 60. old. Agtelek.

j) Raisz ismertetésének bibliográfiája kapcsán megemlítendő volna annak önállóan történt kiadása és, ugyanígy a térképek mellett a fentiekben először ismertett Vigneta 1. és 2. adata is.

k) Dr. Franz Sartori: Naturwunder der Oesterreichischen Kaiserthumes, I. Theil, Wien 1810. 2. Aufl. 154—156. old.: Die Höhle bey Aggtelek in der Tornaer Gespanschaft in Ungern.

l) S—s (Schedius Lajos): Közhasznú Esméreték tára. Pest 1831. I. köt. 96—97. old. Agtelek.

m) Siegmeth Karl: Das Abauj-Torna-Gömörér Höhlengebiet. Mit besonderer Berücksichtigung der Umgebung von Torna und der Aggteleker Höhle, Igló 1891. Kny. a „Jahrbuch des Ung. Karpathen Vereins.” évkönyvéből.

n) Teleki Dominik: Reisen durch Ungern und einige angränzende Länder. Aus dem ungarischen übersetzt durch Ladislaus v. Németh, Professor am evang. Gymnasium zu Raab. Pesth 1805, 61—63. old., valamint mellékleteként megemlítendő volna a III. sz. metszet a barlang bejáratáról.

o) Townson Róbert magyarországi utazásáról szóló munkája bibliográfiai felvételénél felsorolandók volnának ennek alábbi összes kiadásai, s illetve fordításai is. Így:

1. Travels in Hungary with a short account of Vienna in the Year 1793. London 1797., II. köt. 212—220. old.

2. Voyage en Hongrie. Trad.: C. Cantwel-André Sanard Michel, Paris 1799.

3. Ugyanez Leipzig 1800 s újból Paris 1803.

4. Reize in Hongarijen, Den Haag 1800 s majd 1801.

p) Vályi András: Magyar Országnak leírása. Buda 1796. és 1799. I. köt. 19—20. old. Agtelek és Agteleki barlang címszó alatt.

2 r) Zipser Andreas Christian: Versuch eines topographisch-mineralogischen Handbuchs von Ungern, Oedenburg 1817., —8. old. Aktelek (Agtelek).

ÖSSZEFOGLALÁS

A szerző az aggteleki (Baradla) barlang bejárása és feltérképezése történetéhez, irodalmához és bibliográfiájához szolgál új adalékokkal.

1. Farkas János egri lakos s természetjáró 1794. táján bejárta a barlangot, s azt az ő kezdeményezése s valószínű, hogy komoly műszaki közreműködése mellett Sartory József ugyanottani földmérő mérnök feltérképezte. Az egyelőre csak másolatban nyilvánosság elé került térkép így lényegesen régebb, mint az irodalomban eddig elsőnek hitt Raisz Keresztély-féle 1802-ben készült térkép. A szerző tisztázta Farkas János személyét s továbbá adatokkal szolgált említett szerepének végleges tisztázásához is.

2. A szerző az irodalomnak eddig kellően ki nem értékelt adataira mutat rá abból a célból, hogy megnyugtatóan tisztáztassék a Raisz-féle feltérképezés kérdésében még ma is fennálló homály. Kutatásai eredményeként arra a meggyőződésre jutott, hogy a barlang bejárását s feltérképezését is nevezett nem egyedül végezte, hanem Bartholomaeides László ochtinai evang. lelkesével együttes vállalkozásban. Tekintettel arra, hogy közös bejárásuk alapján az utóbbi egy külön térképet is készített és publikált s a térképek között komoly hasonlóság állapítható meg, a szerző további kutatásokat kezdeményez arra nézve, hogy kettőjük szerepe teljesen tisztáztassék.

Véglegesen tisztázta a szerző a Raisz-féle térképek s az ehhez kapcsolódó ismertetés publikációinak időpontjait is s megállapította, hogy a térképek a Görög-féle vállalkozás sorozatában, mint külön lapok, kerültek már 1802-ben, esetleg, de legkésőbb 1803-ban publikációra s ezzel szemben s utóbb, ismertető tanulmánya mellékleteként, amely viszont Bredetzky évkönyvsorozatának 1807-iki kötetében publikált, már csak újból megjelentek a térképek is.

3. A szerző egy bibliográfiai adatgyűjteménnyel igyekszik a barlang legújabbban publikált bibliográfiai anyagát teljesebbé tenni.

¹⁴ Azt hiszem, hogy az évszámban tévedett Balogh. Tudtommal nálunk 1808-ban is volt ugyan orosz hadi átvonulás, de ezek a seregek az Adria felől jöttek s Pesten keresztül, Dukla irányában távoztak az országból. A barlangban olvasható nevek így talán inkább 1806-ból valók lesznek.

BEITRAG ZUR GESCHICHTE DER BEGEHUNG
UND AUFNAHME, ZUR LITERATUR UND
BIBLIOGRAPHIE DER AGGTELEKER
(BARADLA-) HÖHLE

von
Dr. István Darvas

Auf Grund sorgfältiger archivarischer Forschungen erläutert Verfasser die Umstände, bei welchen die Baradla-Höhle in 1794 aufgenommen wurde. Diese Arbeit wurde auf Anregung von János Farkas — Einwohner von Eger — durch den Geodäten József Sartory vorgenommen. An die Öffentlichkeit geriet jedoch erst die 1802 von Keresztély Raisz hergestellte Karte. Verfasser behauptet, dass die Herstellung der Karte von Raisz mit László Bartholomaeides, dem evangelischen Prediger von Ochtimea, gemeinsam unternommen wurde und letzterer auch eine gesonderte Karte davon herstellte. Verfasser bemüht sich, um das bibliographische Material der Höhle mit einer Kollektion von Angaben zu ergänzen.

НОВЫЕ СВЕДЕНИЯ ПО ИСТОРИИ РАЗВЕДКИ
И СЪЕМКИ ПЕЩЕРЫ БАРАДЛА В С.
АГГТЕЛЕКЕ, ПО СООТВЕТСТВУЮЩЕЙ
ЛИТЕРАТУРЕ И БИБЛИОГРАФИИ

Д-р Иштван Дарваш

На основании тщательных архивных исследований автором выясняются условия, в которых была проведена съемка пещеры Барадла в 1794 г. Эти работы были проведены геодезистом Йожефом Шартори по инициативе жителя Эгеря Яноша Фаркаша. Однако, широко известной стала лишь карта, составленная Керестелем Раисом в 1802 г. По данным автора, Раис составил карту совместно с эвангелическим священником г. Охтимы Ласло Бартоломаидесом, который составил и отдельную карту сам. Автор настоящей статьи старается дополнить библиографический материал рассматриваемой пещеры, приводя коллекцию до сих пор неизвестных данных.

AZ AGGTELEKI-CSEPPKŐBARLANG BÉLYEGEN

A Magyar Posta az „Évfordulók-események” sorozatban 60 fillér névértékű bélyeget hozott forgalomba az Aggteleki-cseppkőbarlang egy részletével. Igen örvendetes, hogy hazánk e világhírű természeti és idegenforgalmi kincse szép kivitelű bélyegen is megörökítésre került.

Örömről azonban öröm is vegyül. A bélyegen feltüntetett felirat szerint ugyanis a kép a „Sisak szifon”-t ábrázolja. Ez a meghatározás teljesen téves, ilyen az Aggteleki-cseppkőbarlangban nincs.

Sajnos a hibás felirat már korábbi eredetű. A Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata által éveken ezelőtt megjelentetett képeslevelezőlapon szerepel először tévesen a kép címe. Szomorú, hogy ezt a hibás szöveget három nyelvre is lefordították. A bélyeg nyilván erről a képeslapról ké-

szült, sajnos a rossz felirattal együtt. A Magyar Posta egy kis gondossággal, szakember megkérdezésével elkerülhette volna ezt a melléfogást.

A levelezőlap, ill. a bélyeg címéből a „Sisak” helytálló, a kép baloldalán látható képződményt ugyanis valóban „Minerva sisakja”-nak hívják. A jobboldalon levő hatalmas oszlop viszont a „Xilofon”, melynek cseppkőbordái ütésre csengő hangot adnak. A kép helyes címe tehát: „Sisak és Xilofon”. Nyilván sajnálatos elírás vagy elértés folytán fordult „Sisak szifon”-ra.

Most már csak azon lehetünk, hogy ez a tévedés tovább ne terjedjen. Kívánatos lenne, ha a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata a képeslap esetleges utánnyomásakor kijavítaná a hibát.

Hazslinszky Tamás

A következő oldalon: Cseppkőves részlet az István-barlangból. (Hazslinszky T. felvétele.)